

Marek Antoš

Internetové hlasování a jeho kolize s ústavními principy volebního práva¹⁾

Úvod

Moderní technologie, a Internet zvláště, v průběhu posledních dvaceti let ovlivnily náš každodenní život v míře, která je až neuvěřitelná. Místo abychom chodili se složenkami na poštu či do banky, ovládáme náš bankovní účet z počítače či z mobilu. Roste popularita elektronických obchodů, ve kterých lze objednat téměř cokoliv, „od špendlíku až po lokomotivu“. Také se státem začínáme komunikovat elektronicky: odevzdáváme daňová přiznání, posíláme podání všeho druhu a díky datovým schránkám nám stát touto cestou doručuje i nazpět. Všechny tyto změny jsou spojeny především s větším komfortem, ale namnoze i s větší efektivitou a finančními úsporami.

Moderní technologie dorazily i k volbám, zatím však pouze do fáze zpracování. Jednotlivé okrskové komise své sečtené údaje zasílají ČSÚ v elektronické podobě, což umožňuje, aby byly výsledky voleb k dispozici doslova za pár hodin po uzavření volebních místností. Na rozdíl od minulosti tak televizní stanice u většiny voleb ani neinvestují do nákladných *exit-poll* výzkumů, protože náskok by byl tak malý, že se to zkrátka nevyplatí. Samotný výkon volebního práva však zůstává ostrůvkem tradic, kterému se veškerá modernizace vyhýbá. Chceme-li se zúčastnit voleb, stále musíme přijít osobně do své volební místnosti, prokázat se průkazem totožnosti, odebrat se za plentu, vložit hlasovací lístek do obálky a nakonec jej vhodit do urny; zkrátka hlasovat zhruba tak, jak se hlasovalo i před sto lety.²⁾

Již dlouho se však diskutuje o tom, že by se hlasovací procedura měla podstatně

¹⁾ Tento článek byl zpracován v rámci projektu „Komparativní analýzy internetových voleb ve světě a analýza možnosti zavedení internetového hlasování v ČR“ za finanční podpory GAČR, registrační číslo P408/11/2406. Rád bych poděkoval účastníkům diskuse o internetovém hlasování na semináři eDemocracy Weekend, který se ve dnech 26.–27. 5. 2012 konal v Hradci Králové; některé z jejich názorů mne při psaní tohoto textu ovlivnily. Také bych rád poděkoval M. Bergovi, M. Brunclíkovi, O. Preussovi a M. Strnadovi za jejich připomínky k pracovní verzi tohoto článku.

²⁾ Pro přehled vývoje volebních technik srov. FILIP, J.: Alternativní způsoby hlasování a jejich vliv na aktivitu voličů. *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 1/2007, s. 5–7 a tam odkazované zdroje.

zmodernizovat, a to buď zavedením elektronického hlasování ve volebních místnostech, anebo rovnou prostřednictvím Internetu. V mnoha evropských zemích (Spojené království, Nizozemsko, Francie apod.) již v tomto směru proběhly pilotní projekty,³⁾ a přestože jejich výsledky nejsou vždy jednoznačné, v některých zemích už bylo internetové hlasování zavedeno do ostrého provozu. To platí zejména pro Estonsko, jež je v tomto ohledu evropským průkopníkem,⁴⁾ ale v určité míře také pro Švýcarsko. V českém kontextu se o něm na oficiální úrovni poprvé začalo mluvit v roce 2008, kdy předseda ČSÚ a ministr vnitra podepsali memorandum o jeho přípravě.⁵⁾ Podle něj měl v roce 2010 proběhnout pilotní projekt, který by se stal základem pro plnohodnotné zavedení internetového hlasování od roku 2014. Toto memorandum sice nebylo naplněno, ale myšlenka nezapadla: v koaliční smlouvě z roku 2010 se tak znovu objevil úkol zahájit „přípravu projektu elektronických voleb tak, aby mohl být pilotně realizován ve volebním roce 2012 a plnohodnotně zaveden od voleb do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2014.“⁶⁾ Ani tyto termíny se sice nepodařilo dodržet, přípravy se však daly do pohybu a v říjnu 2012 již vláda vzala na vědomí konkrétní plán, který v jedné z variant počítal s tím, že by se v roce 2015 měl uskutečnit první pilotní projekt „nanečisto“ na vysokých školách a v roce 2016 druhý pilotní projekt už ve skutečných senátních volbách, byť pro začátek jen ve dvou obvodech.⁷⁾

Troufám si říci, že všeobecné zavedení internetového hlasování by v oblasti volebního práva znamenalo úplnou revoluci. Přesto až na řídké výjimky⁸⁾ neprobíhá žádná odborná debata o tom, co by taková revoluce znamenala, ba zda je dokonce vůbec žádoucí a potřebná. Za klíčový rámec pro tuto debatu považuji základní principy volebního práva: všeobecnost, rovnost, přímost, tajnost a princip svobodných voleb.⁹⁾ Jak se v následujícím textu budu snažit vysvětlit, internetové hlasování tyto principy ohrožuje, a to hned v několika aspektech. To sice

³⁾ Srov. např. jednotlivé případové studie uvedené v KERSTING, N. A BALDERSHEIM, H. (eds.): *Electronic Voting and Democracy: A Comparative Analysis*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.

⁴⁾ Podrobnější rozbor viz ANTOŠ, M.: Hlasování po Internetu: Estonsko. In: Knoll, V. a Karhanová, M. (eds.): *Naděje právní vědy. Býkov 2007*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 431–439.

⁵⁾ Srov. *Memorandum o spolupráci mezi Českým statistickým úřadem a Ministerstvem vnitra* ze dne 7. dubna 2008.

⁶⁾ Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci ze dne 12. července 2010, http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/koalici_smlouva_ods_top09_vv.pdf.

⁷⁾ Srov. usnesení vlády č. 770 ze dne 17. října 2012 a podkladový materiál čj. 1034/12.

⁸⁾ Srov. zejména optimisticky naladěné práce RETEROVÁ, S.: *Alternativní způsoby hlasování: od tradičních metod k on-line volbám*. Olomouc: Periplum, 2008, RETEROVÁ, S.: *Alternativní formy hlasování z hlediska práva a bezpečnosti*. In: ŠARADÍN, P. (ed.): *Politické kampaně, volby a politický marketing*. Olomouc: Periplum, 2007, s. 69–89 a GÖTTINGER, V. a NOVÁČKOVÁ, P.: *Může být elektronické hlasování alternativou pro místní referendum?* *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 1/2007, s. 61–69.

⁹⁾ K jejich obsahu srov. ANTOŠ, M.: *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, 2008, s. 21–108.

neznamená, že bychom hlasování po Internetu měli bez dalšího odmítnout; ostatně již F. Weyr hájil názor, že nejde o principy absolutní.¹⁰⁾ Je ale nezbytné aplikovat test proporcionality, to znamená přesně definovat, jaké mají být přínosy zavedení internetového hlasování, a poté pečlivě zvažovat, jak má konkrétně vypadat, aby byl zásah do principů volebního práva co nejmenší.¹¹⁾ Mou ambicí je předvést, že modernizace hlasovací procedury v České republice smysl má, musí však být promyšlená, navržená se zvážením všech rizik a sledující dosažení konkrétních cílů. Modernizace jen pro modernizaci sama o sobě hodnotou není.

2. Pojem internetového hlasování a cíle jeho zavádění

Internetové hlasování je definováno dvěma základními charakteristikami. Zaprvé, jedná se o hlasování, které k odevzdání hlasu využívá elektronických prostředků, tedy o tzv. e-voting.¹²⁾ A zadruhé, jedná se o distanční hlasování v nekontrolovaném prostředí,¹³⁾ což znamená, že volič hlasuje jinde než ve své volební místnosti a bez jakéhokoliv dohledu volebních orgánů. Z hlediska České republiky je každý z těchto prvků novinkou, protože volební zákonodárství dosud umožňuje pouze omezený okruh forem distančního hlasování v kontrolovaném prostředí, jako je hlasování do přenosné volební schránky, hlasování v nemocnici, věznici apod., hlasování na voličský průkaz či hlasování v zahraničí.¹⁴⁾ Nejsou však nutně spojené a lze si představit (a řadou zahraničních příkladů dokumentovat) jejich oddělené zavedení. Příkladem e-votingu bez distančního hlasování je použití elektronických hlasovacích terminálů ve volebních místnostech, kam se sice volič musí osobně dostavit, namísto vhazování volebního lístku do urny však hlasuje na obrazovce počítače. Příklad nekontrolovaného distančního hlasování bez elektronického prvku je naproti tomu klasické korespondenční hlasování.¹⁵⁾ Každý z těchto prvků má z hlediska principů volebního práva své specifické přínosy a problémy. Vzhledem k tématu článku, který se zabývá internetovým hlasováním, se jim však zde budu věnovat společně.

Při přemýšlení nad tím, jaké výhody by zavedení internetového hlasování

¹⁰⁾ WEYR, F.: *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937, s. 39.

¹¹⁾ Obdobně CELESTE, R., THORNBURGH, D. A LIN, H. (eds.): *Asking the right questions about electronic voting*. Washington, D.C.: The National Academies Press, s. 131–132.

¹²⁾ Srov. definici e-votingu v Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy k právním, provozním a technickým standardům e-votingu, které bylo přijato 30. září 2004 (Rec(2004)11). V českém překladu P. Gronwaldtové Wagnerové vyšlo – včetně pasáží z výkladového memoranda – v časopisu *Správní právo* č. 7-8/2009, s. 415–447.

¹³⁾ Srov. definici ve zprávě Benátské komise: *European Commission for Democracy through Law (Venice Commission): Report on the Compatibility of Remote Voting and Electronic Voting with the Standards of the Council of Europe*. CDL-AD(2004)012. Štrasburk, 18. března 2004, s. 6 an.

¹⁴⁾ Podrobněji viz ANTOŠ, M.: Tajné hlasování za plentou jako záruka svobodných voleb versus distanční hlasování. *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 2/2007, s. 172–182.

¹⁵⁾ Pro podrobnější výklad k oběma prvkům srov. GÖTTINGER, V. A NOVÁČKOVÁ, P., *op. cit.*, s. 61–62.

mohlo přinést, mne postupně napadly čtyři potenciální cíle. Prvním z nich je dosažení úspor, což je obecně častý argument při zavádění informačních technologií a elektronizaci agend.¹⁶⁾ V případě internetového hlasování jde však o cíl dosti mlhavý a vzdálený. Panuje totiž všeobecná shoda, že by nemohlo jít o jedinou formu hlasování, nýbrž o doplněk k jeho současné podobě, jež by zůstala zachována. Jak dále vysvětlím, investice by navíc neměly směřovat jen do centrální infrastruktury, ale také do elektronizace volebních místností a jejich připojení do sítě, a zanedbat nelze ani průběžné provozní náklady. Úspory tedy cílem být nemohou.¹⁷⁾

Druhým cílem by mohlo být usnadnění sčítání hlasů. Pokud by současně nedošlo i k zavedení elektronických hlasovacích terminálů, musely by sice okrskové volební komise i nadále sčítat ručně papírové hlasy, těch by však bylo méně, protože část voličů by hlasovala po Internetu. Jejich hlasy by byly sečteny automaticky a „okamžitě“, což by proces zpracování mírně usnadnilo a zrychlilo. Ani tento cíl však není přesvědčivý: vzhledem k velikosti České republiky nepředstavuje zpracování výsledků hlasování zásadní problém a jakékoliv zrychlení by se počítalo v nanejvýš v řádu desítek minut, což je zanedbatelné.

Třetím cílem by mohlo být zvýšení volební účasti. Ta dlouhodobě klesá: podle studie A. Blaise, který zkoumal vývoj v devatenácti dlouhodobě demokratických zemích, poklesla za posledních třicet let průměrná volební účast o 7 procentních bodů. Trend má navíc silící tendenci, takže v devadesátých letech se volební účast snižovala průměrně o jeden procentní bod v každých volbách.¹⁸⁾ Tentýž vývoj je – vzdor určitému kolísání v závislosti na momentální společenské náladě – patrný i v České republice. Většina autorů se přitom shoduje, že v demokratickém státě je nízká volební účast negativním jevem, protože narušuje legitimitu zastupitelských orgánů. Snížení „nákladů“, které volič nese v souvislosti se svou účastí ve volbách, tj. zavedení snazšího přístupu, který mu umožní hlasovat kdykoliv a odkudkoliv, by tento nepříznivý trend mohlo zvrátit. Je však nutné říci, že jakkoliv oprávněná se tato teze jeví, empirické zkušenosti s internetovým hlasováním

¹⁶⁾ Srov. například americkou strategii rozvoje e-governmentu, kde je na 31 stranách textu hned 17krát zmíněno potenciální snížení nákladů v důsledku jeho zavádění (Office of E-Government & Information Technology: *Digital Government: Building a 21st Century Platform to Better Serve the American People*, květen 2012. <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/egov/digital-government/digital-government.html>).

¹⁷⁾ Úspory nemusejí být vždy jen otázkou peněz: zastánci elektronického (nikoliv internetového) hlasování v Indii argumentovali mj. tím, že na tisk hlasovacích lístků bylo (v průběhu přibližně 60 let) spotřebováno 8 tisíc tun papíru, což představuje zhruba 16 milionů stromů (JAIN S. A JAIN P.: *Electronic Voting: Issues, Challenges and Strategy*. In: Ojha A. (ed.): *E-governance in Practice*. New Delhi: GIFT Publishing, 2009, s. 101). Při srovnání počtu obyvatel Indie a České republiky a s ohledem na předpokládaný podíl voličů, kteří by se rozhodli zvolit variantu hlasování po Internetu, se však v našem případě tento faktor jeví jako méně důležitý.

¹⁸⁾ BLAIS, A.: *To Vote or Not to Vote. The Merits and Limits of Rational Choice Theory*. Pittsburg: University of Pittsburg Press, 2000, s. 32–36.

v Estonsku ji nepotvrdily. Lze sice dokumentovat mírné zvýšení účasti ve vybraných skupinách, například mezi mladšími voliči,¹⁹⁾ na celkovou účast má však jen zcela marginální vliv.²⁰⁾ Ani tento cíl proto nelze považovat za reálný.

Konečně čtvrtým cílem by mohlo být zrovnoprávnění voličů z hlediska úsilí, které musí pro svou účast ve volbách podstoupit. Princip všeobecnosti volebního práva vyžaduje, aby se voleb mohli zúčastnit – v zásadě – všichni. Volební zákonodárství tomu odpovídá, do určité míry se však jedná o fikci. Určité skupiny voličů jsou totiž při přístupu k volbám znevýhodněny natolik, že se řada z nich rozhodne raději nevolit. Jedním příkladem mohou být voliči pobývající v zahraničí, ať už trvale či přechodně. Ještě před volbami se musí zaregistrovat do zvláštního seznamu nebo požádat domácí obecní úřad o vydání voličského průkazu; obě možnosti vyžadují podpis ověřený českými státními orgány, případně opatřený apostillou.²¹⁾ K samotnému hlasování se pak musí v den voleb dostavit na zastupitelský úřad, což může být v případě rozlehlejších zemí spojeno i s mnohahodinovým cestováním. Není proto divu, že této možnosti využívá jen malý zlomek voličů, kteří se v den voleb v zahraničí nacházejí.²²⁾ Dalším statisticky podchyceným příkladem jsou osoby ve výkonu vazby, vůči nimž sice volební zákony postupují s ohledem na presumpci neviny a volební právo jim ponechávají, ve skutečnosti jej však při volbách do Senátu a zastupitelstev krajů a obcí nemohou vykonat, pokud se nenacházejí ve věznici, která leží ve stejném volebním obvodu či dokonce ve stejném volebním okrsku (!) jako místo jejich trvalého pobytu. Takové štěstí má v senátních volbách jen asi 7 % a ve volbách do zastupitelstev mizivých 0,3 % voličů, zatímco všichni ostatní jsou volebního práva fakticky zbaveni.²³⁾ Ztížený přístup k volbám mají však i další skupiny, u kterých nejsou k dispozici empirické studie: například studenti, kteří studují mimo místo svého trvalého pobytu, voliči

¹⁹⁾ Viz TRECHSEL, A. H. a kol.: *Internet voting in the March 2007 Parliamentary Elections in Estonia*. Zpráva pro Radu Evropy, 31. července 2007, s. 4n.

²⁰⁾ Viz VASSIL, K. a WEBER, T.: A bottleneck model of e-voting: Why technology fails to boost turnout. *New Media and Society* č. 8/2011, s. 1336–1354, obdobně také HENRY, S.: Can remote Internet voting increase turnout? *Aslib Proceedings* č. 4/2003, s. 193–202.

²¹⁾ Je nicméně třeba ocenit, že je nyní nově možné o vystavení voličského průkazu požádat také v elektronické podobě prostřednictvím datové schránky. Tato podání sice obecně mají jen povahu písemnosti opatřené podpisem, nikoliv však ověřeným podpisem (srov. § 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, v účinném znění), volební zákony však tuto možnost výslovně uvádějí (srov. např. § 6a odst. 2 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, v účinném znění). Rozšířenost datových schránek mezi soukromými osobami, které je nemají zřízeny povinně ze zákona, je však dosud dosti malá.

²²⁾ Uvádí se, že celkově jde zhruba o 250 000 tisíc osob, nejvyšší dosažená účast (v roce 2010) přitom činila 8 222 osob, tj. 3 %. Je přitom nutné zdůraznit, že vnitřně se tito voliči dělí zhruba na dvě stejné skupiny těch, kteří v zahraničí žijí trvale (krajané), a těch, kteří tam pobývají jen přechodně (např. kvůli studiu, práci či dovolené). Více viz ANTOŠ, M.: Rozhodly letošní volby do Poslanecké sněmovny hlasy ze zahraničí? *Právní rozhledy* č. 17/2006, roč. 14, s. 642–646.

²³⁾ Pro podrobný rozbor srov. ANTOŠ, M. a DRÁPAL, J.: Volební právo vězňů: zelená je teorie, šedý je strom života. *Trestněprávní revue* č. 10/2012, s. 224–230.

na cestách, nemocní apod. Na rozdíl od vězňů, u nichž je situace nejtěživější, jim sice právní řád dává alespoň teoretickou možnost se voleb účastnit, podmínky jejího naplnění jsou však často natolik komplikované, že to má na jejich reálnou účast vliv. Pro všechny tyto voliče by tak zavedení internetového hlasování mělo jednoznačně pozitivní vliv, protože by mohli volit vzdáleně.

Lze tedy uzavřít, že cílem zavedení internetového hlasování by mělo být vyrovnání šancí voličů, kteří jsou dnešním nastavením znevýhodněni. Internetové hlasování by tak posílilo uplatňování principu všeobecnosti volebního práva a principu rovnosti volebního práva, který v sobě zahrnuje i rovnost příležitostí.

3. Kolize s principy volebního práva

3.1. Tajnost volebního práva

S principem tajnosti volebního práva je spojena největší část problémů internetového hlasování. Jeho obsahem je požadavek zajistit takové podmínky pro výkon volebního aktu, které znemožňují zjistit, jak volič hlasoval. Pro systém zabezpečující internetové hlasování z toho plyne, že sice musí umožňovat jednoznačnou identifikaci voliče, aby bylo zajištěno, že hlasují pouze oprávněné osoby a že každý volič může odevzdat jen jeden platný hlas, ale zároveň nesmí být za žádných okolností možné zjistit, jak volič hlasoval. Nezbytné je také zabezpečení komunikačního kanálu mezi počítačem voliče a serverem, tak aby nebylo možné jej odposlouchávat po cestě. Tuto část problému lze řešit s využitím kryptografie.

Požadavek tajného hlasování se tím však nevyčerpává. Jeho smyslem je totiž zajištění svobodného hlasování bez rizika jakéhokoliv ovlivňování, a to nejen ze strany státu, ale také ze strany rodiny, zaměstnavatele, kolegů a dalších lidí v blízkém okolí voliče.²⁴⁾ Jak uvádějí S. Birch a B. Watt, povinnost upravit hlasovací lístek v odděleném prostoru za plentou dává voliči svobodu hlasovat jakkoliv si sám vybere, ať už pro to má dobrý nebo špatný důvod. „*Není odpovědný nikomu kromě svého vlastního svědomí. Pokud je však tajnost hlasování narušena, vzniká možnost, že bude volič odpovědný někomu jinému. Jestliže úprava lístků probíhá společně v rámci rodiny nebo mezi přáteli, svědomí jednotlivých voličů může ustoupit druhým z důvodů loajality ke skupině nebo rodinných vazeb.*“²⁵⁾ Nelze nepochybně nic namítat proti tomu, aby se v rodině nebo mezi přáteli diskutovalo o politických otázkách, a to ani tehdy, pokud jeden druhého přesvědčuje o tom, jak má volit. Nakonec je to však pouze volič, který se v soukromí volební místnosti rozhodne, komu svůj hlas

²⁴⁾ Filmoví fanoušci si možná připomenou scénu z českého filmu Ene bene. Jeden z hlavních hrdinů (Leoš Suchařípa) tam v úkrytu za plentou vítězoslavně vymění hlasovací lístek, který si předtím doma společně připravili s manželkou, za jiný.

²⁵⁾ BIRCH, S. a WATT, B.: Remote Electronic Voting: Free, Fair and Secret. *The Political Quarterly* č. 1/2004, s. 63.

odevzdá. Pokud však volební akt přesuneme do jiného, nekontrolovaného prostředí, tato volnost vůle se výrazně omezí. V případě internetového hlasování přitom tento dopad může být ještě o něco výraznější než v případě hlasování korespondenčního.²⁶⁾ Hlas do obálky lze totiž vložit a odeslat kdykoliv a kdekoliv, zatímco hlasování po Internetu nelze provést jinak než prostřednictvím počítače. Pokud ho volič nemá trvale k dispozici, je vázán na součinnost dalších osob ve svém okolí. Zvyšuje se tím riziko tzv. rodinného hlasování, což potvrzuje i zkušenost z internetového hlasování ve Francii, kde řada voličů hlasovala ze stejného počítače.²⁷⁾ Otevírá se také další prostor pro nakupování hlasů, které již bylo v České republice zdokumentováno v komunálních volbách.²⁸⁾ Vedle tajnosti volebního práva by tak došlo i k zásahu do jeho rovnosti.

Přesto se na první pohled zdá, že navzdory těmto rizikům řada zemí distanční hlasování v nekontrolovaném prostředí v podobě korespondenčního hlasování umožňuje. Průzkum mezi 30 členy Rady Evropy v roce 2004 ukázal, že tomu tak bylo v 15 z nich, tedy v plné polovině. Devět z nich však tuto možnost omezovalo pouze na hlasování ze zahraničí, pouze zbývajících šest ji poskytovalo i voličům na svém území. Také zde však zpravidla bylo nutné splnit některé dodatečné podmínky. V Německu se vyžadoval vážný důvod, který voliči znemožňoval hlasovat osobně ve svém volebním okrsku,²⁹⁾ podobná úprava je také v Irsku. Ve Finsku bylo korespondenční hlasování omezeno pouze na určitý druh referend, zatímco při běžných volbách bylo možné dřívější hlasování např. na poště, kde se však vyžaduje prokázání identity. Pouze ve Španělsku, Švýcarsku a Spojeném království bylo korespondenční hlasování dostupné každému voliči bez dalších podmínek.³⁰⁾ Univerzální dostupnost je tedy spíše výjimečná; většina zemí je si vědoma

²⁶⁾ Na slova „může být“ bych rád položil důraz, záleží totiž na konkrétním provedení. Na rozdíl od korespondenčního hlasování lze totiž při internetovém hlasování zavést některé dodatečné záruky, zejména možnost opakovaného hlasování. Detailně se jim budu věnovat později, už na tomto místě bych ale rád poznamenal, že v takovém případě je internetové hlasování naopak bezpečnější než korespondenční.

²⁷⁾ Viz ENGUEHARD, C. a GRATON J.-D.: *Electronic Voting: the Devil is in the Details. The Computing Research Repository*, duben 2008, s. 8 a tam citované rozhodnutí francouzské Státní rady č. 294889 ze dne 10. srpna 2007.

²⁸⁾ Srov. zejm. nálezy Ústavního soudu ze dne 18. ledna 2011, sp. zn. Pl. ÚS 57/10, který se týkal neplatnosti voleb v Krupce. V pořádku zde však neproběhly ani opakované volby, a tak se musely konat znovu; potřetí se již kupčení s hlasy prokázat nepodařilo. Nešlo však o jedinečný případ: Ministerstvo vnitra ve výše citovaném podkladovém materiálu, který v říjnu 2012 vzala na vědomí vláda, poukazuje na to, že ke stejným praktikám došlo v roce 2010 i v dalších místech, a jako příklad uvádí Český Těšín, Chodov, Roudnice nad Labem, Most, Kadaň, Jirkov a Městskou část Praha 8, Praha-Libeň. Mnohé z těchto případů jsou podrobněji rozebrány v zajímavé diplomové práci KILLAROVÁ, T.: *Problém tzv. uplácení voličů a korupčních praktik na příkladu obecních voleb 2010*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2012.

²⁹⁾ Srov. § 17 odst. 2 ve spojení s § 14 odst. 3 Spolkového volebního zákona (Bundeswahlgesetz, BWG).

³⁰⁾ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission): *Report on the Compatibility of Remote Voting and Electronic Voting with Standards of the Council of Europe*. CDL-AD (2004) 012. Štrasburk, 18. března 2004, s. 6–10.

rizik, jež ze ztráty kontroly nad hlasováním plynou. Tato rizika bohužel nelze vyloučit, ale je možné je alespoň omezit, k čemuž se ještě vrátím později.

3.2. Všeobecnost a rovnost volebního práva

Zanedbat nelze ani problém tzv. digitální propasti (digital divide), tedy nerovnost mezi různými skupinami lidí v přístupu k moderním technologiím.³¹⁾ Vzdor masovému rozšíření počítačů stále existují lidé, kteří s nimi neumí, nemohou či nechťejí pracovat. Volby proto nelze vázat výhradně na internetové hlasování, jinak by došlo k neoprávněnému zásahu do všeobecnosti volebního práva. Řešením je jeho nasazení pouze jako alternativy k tradičnímu způsobu hlasování, ani pak však námitky nezmizí zcela. Stát mohou na dvou předpokladech. Zprvu, hlasování po Internetu je pohodlnější než tradiční forma. A zadruhé, některé skupiny voličů k němu mají snazší přístup než jiné. Logickým důsledkem je nerovnost šancí, která zvýhodňuje internetově gramotné (mladší/bohatší/zaměstnané) voliče a poskytuje jim možnost hlasovat za výhodnějších podmínek než ostatním, což ovlivňuje i rovnost volebního práva. Opřít se lze v této úvaze o výsledky voleb v Estonsku, které ukazují velmi výrazné rozdíly ve volebních preferencích internetových a neinternetových voličů.³²⁾ Na věc lze však nahlížet i opačně: už dnes je pro některé voliče hlasování spojeno s větším nepohodlím než pro jiné a zavedení hlasování po Internetu by tyto šance naopak vyrovnalo. Také tento pohled lze opřít o data z Estonska: internetové hlasování mělo největší dopad na periferní voliče, kteří se jinak politického procesu účastní v menší míře, jako jsou starší voliči či voliči žijící na venkově.³³⁾ Nenacházím proto žádný zásah do principů všeobecnosti a rovnosti volebního práva, který by byl relevantní.

3.3. Svobodné (skutečné) volby

V roce 2009 vydal německý Spolkový ústavní soud přelomové rozhodnutí, kterým prohlásil tehdy v Německu užívané elektronické hlasovací terminály za protiústavní. Hlavním důvodem bylo nedostatečné zabezpečení proti možným volebním podvodům. Zatímco v případě klasického hlasování papírovými volebními lístky jsou „podvody možné jen se značným úsilím a s velmi vysokým rizikem prozrazení, což má preventivní účinek, chyby v softwaru či záměrné podvody způsobené manipulací se softwarem v elektronických hlasovacích terminálech

³¹⁾ Pro důkladný rozbor jejího vlivu na politický proces srov. NORRIS, P.: *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

³²⁾ Nejvýraznějším příkladem byla Estonská strana středu (Eesti Keskerakond), která v roce 2007 získala celkově 26,1% hlasů, ale pouze 9,1 % z hlasů odevzdaných po Internetu (viz ALVAREZ, M., HALL, T. a TRECHSEL, A.: *Internet Voting in Comparative Perspective: The Case of Estonia. PS: Political Science & Politics* č. 3/2009, s. 502).

³³⁾ VASSIL, K. a WEBER, T., *op. cit.*, s. 1348-1349.

jsou jen obtížně rozpoznatelné.“ Ani úřední certifikace takových zařízení není dostatečná, protože sám volič si podle soudu musí být i bez speciálních znalostí výpočetní techniky jistý, že jeho hlas bude řádně započítán. Řešením by podle něj mohly být takové terminály, které by hlas ukládaly nejen elektronicky, ale také v paralelní podobě (např. záznamem na papírové pásce, podobně jako to dělají registrační pokladny).³⁴⁾

Toto rozhodnutí lze do značné míry vztáhnout i na internetové hlasování: princip svobodných (skutečných) voleb vyžaduje, aby byly hlasy věrohodně sečteny, což vyžaduje i možnost zpětného ověření, např. v rámci soudního přezkumu. Někteří autoři ovšem upozorňují, že určité riziko chyb či podvodů existuje u všech forem voleb a papírové lístky nám jen dávají „falešný pocit bezpečí“,³⁵⁾ což nelze zcela popřít. V rámci dnešního systému existuje řada kontrolních bodů a například sčítání celostátních výsledků v systému ČSÚ si může každý volič sám na Internetu zkontrolovat tím, že si sám paralelně sečte výsledky z jednotlivých volebních okrsků, které lze dále ověřit ze zápisu okrskové volební komise. Právě tyto komise jsou však do určité míry slabým místem: nelze vyloučit možnost, že by některá okrsková volební komise udělala chybu při sčítání hlasů či s nimi dokonce záměrně manipulovala, což zpětně téměř nelze prokázat. Zákon se tomu sice snaží bránit tím, že každý kandidující subjekt může do všech komisí vyslat své zástupce, takže sčítání podléhá vzájemné kontrole, absolutní jistotu však mít nelze. Rizika spojená s internetovým hlasováním jsou však větší, a to kvůli jeho centralizaci. Okrskových volebních komisí jsou v České republice tisíce, takže jediná z nich může celkové výsledky ovlivnit jen stěží; o chybě či záměrné manipulaci v centrální aplikaci to ovšem neplatí.

Vedle chyby či manipulace ze strany autorů navíc nelze vyloučit ani napadení ze strany třetí osoby. Odborníci v oblasti IT u řady používaných systému opakovaně předvedli, že je takový útok možný. V Irsku takový incident vedl k tomu, že byl celý projekt zastaven a 75 000 elektronických terminálů, které již byly nakoupeny, se nikdy nepoužily;³⁶⁾ k přehodnocení záměrů vedla bezpečnostní rizika i v dalších zemích. Zastánci internetového hlasování by mohli argumentovat tím, že podobné útoky nelze vyloučit ani u jiných služeb, a přesto nám to nebrání například v používání internetového bankovníctví, jehož prostřednictvím jsou přesouvány miliardy korun. Rozdíl je však zásadní: vloupal-li se někdo na můj bankovní účet, záhy to poznám tím, že mi budou chybět peníze. Změní-li však někdo výsledky v průběhu hlasování, nechybí nikomu nic a nikdo nemusí nic poznat. Tomu navíc nahrává i požadavek, že volič nesmí mít možnost zpětně zob-

³⁴⁾ Rozsudek Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 3. března 2009, sp. zn. 2 BvC 3/07 a 2 BvC 4/07.

³⁵⁾ ALVAREZ, M. a HALL, T.: *Electronic Elections: The Perils and Promises of Digital Democracy*. Princeton: Princeton University Press, 2008, s. 181.

³⁶⁾ ENGUEHARD, C. a GRATON J. - D., *op. cit.*, s. 3

razit svůj hlas a tím se ubezpečit, že byl řádně uložen a započítán, protože to by porušovalo tajnost hlasování (a usnadňovalo nakupování hlasů).

V českém kontextu se objevily úvahy, podle nichž by problém s centrálním sčítáním odstranilo, pokud by provozovatel systému (např. ČSÚ) všechny odevzdané hlasy vytiskl a fyzicky rozeslal okrskovým volebním komisím, jež by je samy sečetly společně s hlasy odevzdanými klasicky. Takové úvahy jsou však nesprávné. Samotné hlasování by totiž i při tomto nastavení probíhalo na centrálním serveru, kde by se také hlasy ukládaly. Všechna rizika by tak zůstala nedotčena, pouze by se zamaskovala distribucí samotného sčítání, které by však už na případné chybě či manipulaci nemohlo nic změnit. Výsledkem by tak byla jen výrazně zvýšená administrativní náročnost bez jakéhokoliv užitku.

Z hlediska principu svobodných (skutečných) voleb tedy internetové hlasování představuje určité riziko, které také nelze zcela eliminovat; jak říká jeden z Murphyho zákonů o počítačích, odstranění každé chyby vyvolá alespoň dvě nové. Je však možné (a nutné) systém navrhnout tak, aby bylo riziko alespoň minimalizované, a to zavedením co největšího množství kontrolních mechanismů.

4. Jak by mělo internetové hlasování vypadat

Z předchozího výkladu vyplynuly dvě hlavní oblasti problémů, se kterými se systém internetového hlasování musí vypořádat. První se týkají centrální aplikace, prostřednictvím níž se bude hlasovat, a druhá zabezpečení svobodné vůle voličů při samotném volebním aktu v nekontrolovaném prostředí.

4.1. Požadavky na podobu centrální aplikace pro internetové hlasování

Hlavní výzvou při vytváření aplikace je potřeba se vypořádat se dvěma základními požadavky, které stojí proti sobě: musí být nejen důvěrná a zabezpečená, ale také transparentní. První slouží tomu, aby nemohlo dojít k odtajnění hlasů či dokonce manipulaci s nimi, druhý zase potřebě preventivní i zpětné kontroly, která slouží k tomu, aby voliči mohli mít v systém důvěru.

Jsa pouhým právníkem, ponechám detailní rozbor technického a kryptografického řešení odborníkům³⁷⁾ a omezím se jen na základní požadavky. Systém by měl být rozdělen do dvou částí. V první by se uchovávaly hlasy s identifikací voliče, ale v zašifrované podobě, a to po celou dobu, po kterou bude hlasování probíhat, což mj. umožní, aby volič postupně hlasoval několikrát. Teprve po skončení hlasování se poslední z takto odevzdaných hlasů každého voliče rozšifruje a předá do druhé části systému, a to již bez identifikace konkrétního voliče. Jde vlastně

³⁷⁾ Srov. např. ŠILHAVÝ, R. a ŠILHAVÝ, P.: Internet Voting. *Masaryk University Journal of Law and Technology* č. 2/2008, s. 137-146.

o obdobu systému dvou obálek, se kterými se zpravidla pracuje při korespondenčním hlasování. Do vnitřní obálky, která nenese žádné označení, volič vloží svůj hlas, a pak tuto obálku společně s identifikačním lístkem vloží do vnější obálky a odešle. Při zpracování se vnější obálka rozlepi, podle identifikačního lístku se do seznamu poznačí, že volič odhlasoval, a pak se vnitřní obálka smísí s ostatními ve volební schránce a rozlepi se až při sčítání. V případě internetového hlasování jde sice o poněkud sofistikovanější postup, ale podstata je stejná. Systém by kromě toho měl umožňovat, aby si volič kdykoliv po volbách ověřil, že jeho hlas byl započítán, aniž by mu zároveň zobrazil, jaká byla jeho konkrétní volba. K tomu lze využít kryptografické metody. S. Caarls uvádí například možnost, že by se při odeslání hlasu zobrazilo číslo o 23 číslicích (tzv. hash), které by bylo pro každého voliče unikátní. Pokud jej volič kdykoliv v budoucnu vloží na příslušné webové stránce, systém mu potvrdí, zda je součástí platných hlasů.³⁸⁾

K dosažení potřebné transparentnosti je nezbytné, aby byl celý systém v režimu tzv. *open source*, tj. aby byly k dispozici zdrojové kódy. Ty umožní kontrolu jeho fungování, a to nejen kontrolu preventivní, kterou by měl předem provést auditor najatý za tím účelem státem, ale také kontrolu následnou a průběžnou, kterou bude provádět veřejnost. Jakkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že volné šíření zdrojových kódů může být zneužito k útokům na systém, ve skutečnosti jeho bezpečnost naopak posiluje, protože jej umožňuje prověřovat nezávislým expertům. Například vládní Národní institut pro standardy a technologii v USA otevřený design serverových aplikací doporučuje a uvádí, že bezpečnost systému by neměla být závislá na utajení jeho provedení.³⁹⁾ V případě internetového hlasování je možnost takové kontroly důležitá dvojnásob, protože jedině tak může mít veřejnost důvěru, že systém funguje řádně a nedochází k žádným chybám ani manipulaci.

Za důležitý považují také důkladný monitoring systému, který by umožnil i mj. detekci případů, kdy je ze stejného počítače (IP adresy) odevzdáno větší množství hlasů. Tato provozní data by také měla být k dispozici pro účely případného soudního přezkumu.

4.2. Požadavky směřující k zajištění svobodné vůle voličů

Nejdůležitějším požadavkem je, aby internetové hlasování probíhalo v delším časovém intervalu a volič měl v jeho průběhu neomezenou možnost hlasovat opakovaně, přičemž platný je vždy až poslední odevzdaný hlas. Je pozoruhodné, že v Estonsku byla právě tato vlastnost systému předmětem ústavního přezkumu.⁴⁰⁾

³⁸⁾ CAARLS, S.: *E-voting handbook*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2010, s. 12.

³⁹⁾ SCARFONE, K., JANSEN, W. a TRACY, M.: *Guide to General Server Security: Recommendations of the National Institute of Standards and Technology*. Gaithersburg: NIST, 2008, s. 2-4, <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-123/SP800-123.pdf>.

⁴⁰⁾ Těžko říci, jaký vliv na to mělo výše citované Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy k právním, provozním a technickým standardům e-votingu z roku 2004, které v čl. 15 výslov-

Prezident republiky, který proti ní brojil, se totiž domníval, že jde o porušení principu rovnosti volebního práva: voliči, kteří hlasují klasicky, už totiž svoji volbu změnit nemohou.⁴¹⁾ Estonský Nejvyšší soud se však s takovým výkladem neztožnil. V rozsudku zdůraznil, že obsahem rovnosti volebního práva je především rovný vliv na výsledek voleb, což porušeno není, protože i v případě opakovaného hlasování se započítává jen jediný (poslední) odevzdaný hlas. Tato možnost je naopak nezbytná pro ochranu principů svobodného a tajného hlasování, protože pokud je volič při odevzdání svého elektronického hlasu nelegálně ovlivněn či sledován, může svůj hlas později změnit a tajně tak projevit svoji skutečnou vůli.⁴²⁾ To má i preventivní účinek, protože snižuje motivaci voliče jakkoliv ovlivňovat: hlas, který může být kdykoliv změněn, resp. prodán někomu jinému, ztrácí svou hodnotu. Žádný jiný způsob, včetně ochrany řádného průběhu voleb prostředky trestního práva, přitom v tomto směru není srovnatelně účinný.⁴³⁾

Ani tato pojistka však není stoprocentní. Pokud někdo bude chtít mít jistotu, že volič svůj hlas již nezmění, stačí ho přimět, aby odhlasoval těsně před koncem lhůty, která je pro internetové hlasování vymezena. Tím bude zaručeno, že už nic změnit nemůže. Považuji proto za nezbytné, aby internetové hlasování probíhalo v předstihu před tím, než se otevrou volební místnosti, a aby volič měl možnost svůj takto odevzdaný hlas nahradit běžným hlasováním. Ostatně i proto je důležité výše zmíněné rozdělení systému do dvou částí, aby bylo možné hlas ještě před sčítáním vyřadit. Současná koncepce ministerstva vnitra je však opačná: pokud volič odhlasuje na Internetu, nemůže už volit klasicky.⁴⁴⁾ Důvodem je patrně jednosměrné fungování voličských seznamů: „z centra“ je možné jejich podobu ještě před volbami ovlivnit a některé voliče vyřadit, ale neexistuje zpětný kanál, kterým by komise mohla oznámit „do centra“, kdo volil a kdo nikoliv, tj. čím internetový hlas se nemá započítat. Jediným realistickým řešením by byla centralizace voličských seznamů a jejich navázání na základní registry, takže by je namísto obecních úřadů napříště v elektronické podobě vedlo ministerstvo vnitra. Vyžadovalo by to však také elektronizaci všech okrskových volebních komisí, které by namísto současných papírových výpisů z voličských seznamů pracovaly s online databází. Vedle vyššího zabezpečení internetového hlasování by to přineslo také možnost hlasovat ve kterékoliv volební místnosti i bez potřeby žádat o voličský

ně uvádí, že systém „nesmí umožnit změnu hlasování poté, co byl hlas odevzdán, tj. vhozen do elektronické volební schránky“. O jeho nesprávnosti však svědčí i to, že novější příručka k e-votingu, kterou Rada Evropy vydala v roce 2010, tuto možnost naopak doporučuje (CAARLS, S., *op. cit.*, s. 12–13).

⁴¹⁾ Rozsudek Nejvyššího soudu Estonska ze dne 1. září 2005, sp. zn. 3-4-1-13-05, *cit. d.*, § 8.

⁴²⁾ *Ibid.*, § 27.

⁴³⁾ *Ibid.*, § 30.

⁴⁴⁾ Estonsko v tomto případě zvolilo střední cestu, kterou však také považuji za nedostatečnou: volič sice může hlas zneplatnit klasickým hlasováním, ale jen v rámci dřívějšího hlasování, které končí ve stejnou dobu jako hlasování po Internetu. Podrobněji viz ANTOS, M: *Hlasování po Internetu: Estonsko*, *op. cit.*, s. 431–439.

průkaz, což by samo o sobě mohlo vést k vyšší volební účasti. V prezidentských volbách v lednu 2013 jich jen pro druhé kolo bylo vystaveno více než sto tisíc,⁴⁵⁾ což svědčí o tom, že řada voličů v době voleb není v místě svého trvalého pobytu. Kromě zjednodušení pro voliče by se tím navíc odstranila i jistá administrativní zátěž na straně úřadů.

Popsanou možnost zneplatnění internetového hlasu považuji za nezbytnou, nikoliv však dostatečnou garanci svobodné vůle voliče. Může pomoci uvědomělému voliči, který sice nejprve ustoupí hrubému nátlaku, ale později se uchýlí do ostrůvku svobody, jímž je prostor za plentou ve volební místnosti, a tam projeví svou skutečnou vůli. Jen málo však ovlivní voliče, pro něhož má jeho hlas tak nízkou hodnotu, že je skutečně ochoten jej někomu prodat. Další důležitou podmínku proto spatřuji v tom, aby bylo internetové hlasování spojeno s nějakým obecným identifikátorem, který slouží i k jiným účelům. Zatímco jednorázové heslo, které slouží jen k volbám, může volič bez větších rozpaků komukoliv předat a nechat ho hlasovat za sebe,⁴⁶⁾ v případě elektronického občanského průkazu by přeci jen stejné chování bylo spojeno s podstatně větším rizikem. Hodí se připomenout, jak se v tomto ohledu postupovalo ve „vzorovém“ Estonsku. Elektronický občanský průkaz v podobě chipové karty tam byl povinně zaveden už v roce 2002, tedy tři roky před prvním internetovým hlasováním.⁴⁷⁾ Na této kartě je uložený elektronický klíč, který každého občana bezpečně identifikuje. Při internetovém hlasování se pak volič na zvláštní zabezpečené webové stránce musí přihlásit právě prostřednictvím tohoto průkazu, který zasune do čtečky karet v počítači, a svého PIN. Svěřit průkaz a PIN někomu cizímu je spojeno se značným rizikem, protože může jménem voliče učinit i jakýkoliv jiný úkon. Také v České republice by proto mělo být internetové hlasování plošně spuštěno až poté, co budou zavedeny elektronické občanské průkazy. Současná koncepce pilotního projektu je ovšem postavena na využití speciálních „volebních datových schránek“ s jednoúčelovými identifikátory, což je zcela nevhodné.

4.3. Další opatření omezující míru rizika

Požadavky uvedené v předchozí části sice riziko zneužití internetového hlasování omezují, ale nemohou je vyloučit zcela. Přitom nemohu popřít, že jde o požadavky poměrně náročné, a to jak z hlediska financí, tak z hlediska doby realizace. Nabízím proto dvě alternativní či doplňková řešení, jež by mohla míru rizika omezit.

Jak je uvedeno výše, ve většině zemí, které zavedly korespondenční hlasování,

⁴⁵⁾ Za poskytnutí této informace děkuji L. Fišarové z odboru všeobecné správy Ministerstva vnitra.

⁴⁶⁾ Na toto riziko výslovně upozorňuje i příručka Rady Evropy k e-votingu, viz CAARLS, S., *op. cit.*, s. 17–18.

⁴⁷⁾ Pro více informací viz stránky *New Age Identity Card*, <http://www.id.ee/>.

tuto možnost mají jen vybrané skupiny voličů, pro které je hlasování běžným způsobem zvlášť tíživé. V českém kontextu by se nabízelo zavést internetové hlasování pouze pro voliče v zahraničí a ve věznicích, nemocnicích a podobných zařízeních. Právě tyto skupiny jsou totiž za současného stavu výrazně znevýhodněny, což představuje určitý zásah do všeobecnosti a rovnosti volebního práva, který by tím byl odstraněn. Přitom ohrožení tajnosti a svobody volebního práva je jen minimální: jednak s ohledem na nízký podíl těchto voličů na celkovém počtu, ale také vzhledem k jejich specifickým podmínkám. Na rozdíl od náborových akcí na městských sídlištích si lze jen těžko představit, že by někdo organizoval nákup internetových hlasů zahraničních voličů, kteří jsou rozptýleni po celém světě, aniž by se taková snaha prozradila. Při hlasování ve věznicích apod. zase může svobodu hlasování garantovat personál těchto zařízení, který zajistí, aby volič hlasoval v odděleném prostoru bez dohledu kohokoliv dalšího. Nejde tedy o klasické distanční hlasování v nekontrolovaném prostoru. Pozitivní vliv na výsledek testu proporcionality je zjevný: na straně jedné jasný legitimní cíl, na straně druhé nižší zásah, který splňuje kritéria vhodnosti a potřeby.

Vedle toho je také možné zvážit, zda musí a má být internetové hlasování zavedeno ve všech typech voleb. Z dosavadních zkušeností se zdá, že fenomén nakupování hlasů se projevuje především v komunálních volbách ve středně velkých městech, kde je složení voleného orgánu možné ovlivnit s vynaložením přiměřeně nevelkého a nenápadného úsilí. Nabízí se proto možnost, aby tyto problémové volby byly z internetového hlasování vyřazeny.

5. Závěr

Optimista pryč na konci tunelu vidí světlo, pesimista tmu a realista světla vlaku, zatímco strojvedoucí vyděšeně zírá na tři sebevrahy na kolejích. Přestože o tom čtenář po přečtení některých pasáží tohoto článku může pochybovat, jsem optimistou a domnívám se, že zavedení internetového hlasování může být pro volby v České republice přínosem. Nesmí však k němu dojít neuváženě a pod dojmem bezbřehého nadšení z modernizace. Zahraniční zkušenosti ukazují, že takový přístup, byť třeba jen v rámci pilotního projektu, často vede k tomu, že se problémy objeví postupně, načež následuje deziluze a nakonec i úplné zastavení projektu*. Domnívám se proto, že současné parametry pilotního projektu, tak jak jej vláda projednávala, jsou nevhodné a měly by být přehodnoceny.

Za optimální počáteční cíl bych považoval zavedení internetového hlasování pro voliče v zahraničí a ve věznicích, nemocnicích a podobných zařízeních.

*) Pozn. red. – aktuálně využívá e-voting ve volbách pouze Estonsko, kde byl celý systém veřejné správy vybudován na bázi elektronizace, Švýcarsko e-voting připouští u referend, u voleb nikoliv. K upuštění od využívání e-votingu pak došlo ve Velké Británii a ve Spolkové republice Německo.

Centrální aplikace by už v této fázi měla splňovat všechny požadavky uvedené v části 4.1, díky menšímu riziku zneužití by však bylo možné ji spustit i bez naplnění podmínek uvedených v části 4.2, jež jsou finančně, časově i organizačně náročné. Plošné zavedení internetového hlasování by mělo následovat až s mnohaletým časovým odstupem, který by sloužil jednak k ověření systému a získání veřejné důvěry, ale také k naplnění uvedených požadavků.

Shrnutí:

Autor ve svém článku představuje myšlenku elektronického hlasování (e-voting). Zabývá se rozбором toho, zda realizace volebního práva touto formou nezpůsobí narušení některého z principů volebního práva, zvažuje společenský přínos zavedení této formy hlasování a dospívá k názoru, že v daném případě by nešlo pouze o formální modernizaci volebního procesu. Autor upozorňuje na existenci pilotního projektu elektronického hlasování v České republice a na základě podrobné znalosti tématu jej navrhuje v konkrétních bodech modifikovat.

Electronic voting and the conflict with constitutional principles of election law – summary:

In the article, the Author introduces electronic voting (e-voting). The Author analyzes whether this form of voting violates or not principles of election law, deals with social contribution of this form of voting and concludes that electronic voting does not mean only formal modernization of election procedure. The Author points to the pilot project of electronic voting in the Czech Republic and, due to own in-depth knowledge, proposes certain modifications.